

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

студента 2 курсу, 4 м групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації

«Комерційне право»

_____ Височина Максима Олеговича

Науковий керівник

к.ю.н.

_____ Ільченко Ганна Олександрівна

Гарант освітньої програми

д.ю.н., доц.

_____ Гончаренко Олена Миколаївна

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ	
1.1. Поняття та ознаки приватного підприємства	7
1.2. Правове регулювання діяльності приватних підприємств в Україні.....	17
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
2.1. Особливості створення та припинення приватного підприємства	23
2.2. Управління приватним підприємством.....	31
2.3. Правовий режим майна приватного підприємства.....	36
2.4. Зарубіжний досвід діяльності приватних підприємств.....	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У результаті становлення в Україні ринкової економіки відбулися докорінні зміни у вітчизняному законодавстві, оскільки у зв'язку з появою різноманітних форм власності стала необхідною регламентація організаційно-правових форм здійснення підприємницької діяльності. На ранніх етапах незалежності нашої держави однією з найбільш популярних, на наш погляд, організаційно-правових форм здійснення підприємницької діяльності було приватне підприємство. Зараз більше реєструють товариства з обмеженою відповідальністю. Це пояснюється схожістю правової природи підприємств та недостатністю повноцінного правового регулювання діяльності приватних підприємств.

Ставлення держави до регулювання цього виду юридичної особи протягом різних історичних періодів не було однозначним, що говорить про актуальність теми дослідження. З прийняттям Господарського кодексу України (далі-ГК України), приватне підприємство зайняло важливе місце серед інших суб'єктів господарювання. Несприятливі економічні умови, що склалися в нашій країні призвели до того, що в даний час відбувається зменшення кількості приватних підприємств. У той же час на Заході ця форма об'єднання осіб з успіхом використовується в різних сферах підприємницької діяльності. Виявлення причин ситуації, що склалася, і пошук шляхів стимулювання створення приватних підприємств в Україні також є предметом дослідження і вказує на потребу ґрунтовного дослідження.

Однак Цивільний кодекс України (далі - ЦК України) та Господарський кодекс України врегульовують фрагментарно правове становище приватного підприємства. Відповідно слід належно законодавчо забезпечити всі умови функціонування приватних підприємств на сучасному етапі розвитку суспільства. Також вважаємо актуальним прийняття спеціального закону, який буде містити ряд положень, в яких зафіксовані: поняття, ознаки,

правовий статус, особливості створення та припинення діяльності приватних підприємств.

Питання правового регулювання порядку створення та діяльності приватних підприємств досліджувалися в працях багатьох учених, таких як: Ю. Б. Бек [19], С. О. Бойко [21], О. М. Вінник [23, 24], О. В. Дзера [31], А.В. Зеліско [32-34], І. В.Патерило [44], В. С. Щербина [64] та багатьох інших. Незважаючи на це, дослідження правового регулювання порядку створення та діяльності приватних підприємств в умовах реформування вітчизняного законодавства залишається актуальним. У даний час науковцями активно обговорюється питання рекодифікації ЦК України та висувуються пропозиції щодо скасування взагалі такої форми як приватне підприємство.

Мета дослідження. Автор випускної кваліфікаційної роботи ставив за мету на основі правового аналізу вітчизняного законодавства з'ясувати особливості нормативно-правового регулювання правового статусу приватних підприємств, обґрунтувати сутність та ознаки приватного підприємства, прийти до висновків теоретичного характеру та розробити рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері функціонування приватних підприємств.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- дати правову характеристику поняттю приватного підприємства та виділити його ознаки;
- проаналізувати правове регулювання діяльності приватних підприємств в Україні;
- дослідити особливості створення та припинення приватного підприємства;
- розкрити особливості управління приватним підприємством;
- визначити правовий режим майна приватного підприємства;
- проаналізувати зарубіжний досвід діяльності приватних підприємств.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі діяльності приватного підприємства.

Предметом дослідження є правовий статус приватного підприємства.

Методи дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі використано комплекс методів наукового пізнання: аналіз, синтез, історичний метод, формально-логічний аналіз законодавства, формально-логічний метод порівняльного правознавства та узагальнення судової практики. У цьому дослідженні в якості основоположного прийнятий діалектичний метод, який передбачає об'єктивність і всебічність пізнання явищ дійсності. Зазначені методи застосовувались при дослідженні матеріалу до першого розділу роботи.

Теоретичне обґрунтування, суть, значення, класифікаційні характеристики, історія та тенденції розвитку законодавства про приватні підприємства, здійснювались на основі історичного методу (п.1.1.). На основі аналітичного огляду літературних джерел з предмета наукового дослідження та критичного аналізу різних наукових поглядів, застосовуючи формально-логічний метод було розглянуто поняття та ознаки приватного підприємства, правове регулювання його правового статусу (п.1.2.). За допомогою синтезу все наявне знання об'єднується в одне ціле, на основі закономірностей, норм права та особистих досліджень сформульовані, основні понятійні категорії приватне підприємство (п.1.1.).

У другому розділі за допомогою аналізу матеріалів судової практики на основі формально-юридичного методу здійснено з'ясування особливостей управління приватним підприємством та правовий режим майна приватного підприємства (пп.2.1., 2.2.). За допомогою методу порівняльного правознавства було здійснено аналіз діяльності приватних підприємств в Україні та за кордоном (п.2.3.).

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному вивченні основних засад правового регулювання правового статусу приватного підприємства, проведенні аналізу чинного законодавства стосовно правового

регулювання режиму майна приватного підприємства, а також встановлення сутності поняття «приватне підприємство», виявлені його ознак.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Правовий статус приватного підприємства», що опублікована у збірнику наукових статей К.: «Правове забезпечення господарської діяльності» Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С.86-92.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст у багатьох аспектах доповнює наукові знання з питання функціонування та управління приватного підприємства. Зібраний матеріал і узагальнення можуть бути використані для підготовки аналітичних праць, при підготовці лекційних занять та спецкурсів у вищих навчальних закладах, а також для вдосконалення нормативно-правової бази та усунення прогалин чинного законодавства у сфері правового регулювання правового статусу приватних підприємств.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в себе шість підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 58 сторінок. Список використаних джерел складається з 72 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Поняття та ознаки приватного підприємства

Приватне підприємство тісно переплітається з поняттям «підприємництво». У міру розвитку суспільства підходи до визначення поняття «підприємництво» змінювалися, уточнювалися, доповнювалися, а деякі твердження відкидалися. Це обумовлено, як зміною форм власності на засоби виробництва і відповідно зміною політичної системи, так і зміною свідомості людини, її уявлень про цінності, мораль, культуру.

Унаслідок цих змін сутність підприємництва трактується з урахуванням діючої в певний період політичної системи, ступеня розвитку науки і техніки, поширення різних форм організації виробництва, ступеня його концентрації, розвитку ринку, грошового обігу, культурного й освітнього рівня населення тощо.

У сучасній науковій літературі не існує однозначного визначення сутності підприємницької діяльності. У зв'язку з цим дослідженню ознак і закономірностей становлення та розвитку підприємництва приділяється значна увага в працях як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Однією з найважливіших ознак ринкової економіки країни є підприємництво. Позитивні зміни в економіці країни є неможливими без розвитку найбільш гнучкої ланки – малого підприємництва.

Розвиток підприємництва є основою економічного зростання будь-якої країни, а також збільшення валового внутрішнього продукту та національного доходу. Підприємництво виступає фактором реформування в економіці. Без його участі неможлива побудова ринкового господарства. Його становлення є одним з надзвичайно важливих та основних напрямів процесу реформування країни [62, с.48].

О.І. Шкірко зазначає, що поняття «підприємництво» в українському законодавстві зазначене в ст. 42 Господарському кодексі України (далі – ГК України) та означає самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [62, с.48-49].

Також, О.І. Шкірко посилається на Закон України «Про підприємництво», який на сьогодні вже є нечинним, окрім статті 4, та відзначає, що в ньому зазначалося поняття «підприємництво». Підприємництво – це безпосередня самостійна, систематична і на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою отримання прибутку. Вона здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством [62, с.49].

Також він, розглядаючи ст. 55 ГК України, вказує на те, що суб'єктами господарювання визнаються громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які зареєстровані відповідно до закону як підприємці, а також здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [62, с.49]. До суб'єктів господарювання належать фізичні особи-підприємці та юридичні особи.

Організаційно-правова форма приватного підприємства має широкі перспективи практичного використання. У світовій практиці такі підприємства успішно використовуються для ведення малого та середнього бізнесу. Інтерес до приватного підприємства спричинений перевагами в оподаткуванні в багатьох країнах ринкової економіки.

Першочергово варто розглянути тлумачення поняття «приватного підприємства». Для цього будемо відштовхуватись від законодавчого регулювання діяльності приватних підприємств та розробленої наукової

доктрини з даного питання. Отже, спочатку дослідимо поняття «підприємство». Своє закріплення воно знайшло в ст.191 Цивільного кодексу України [4].

Відповідно до ч.1 с.191 ЦК України підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності [4]. Частина 1 статті 62 ГК України декларує поняття підприємства як самостійного суб'єкта господарювання, створеного компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому ГК України та іншими законами [3].

Частина 2 вищезазначеної статті говорить про те, що такі підприємства можуть створюватися для здійснення підприємництва як з метою комерційної діяльності так і для некомерційної господарської діяльності [3].

Однак проведені за останній час дослідження показали, що головна відмінність в правовому статусі некомерційних організацій від комерційних полягає в тому, що комерційні організації здійснюють господарську діяльність, яка є для них основною і повністю регулюється цивільним та господарським правом, а для некомерційних організацій господарська діяльність є допоміжною, забезпечуючи їх участь в майновому обороті. Будучи комерційною юридичною особою, приватне підприємство повинне мати фірмове найменування, яке містить відомості про характер діяльності підприємства і власника його майна.

Відповідно до ч.1 ст. 63 ГК України залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні може діяти приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи) [3].

Саме поняття «приватного підприємства» міститься у ст.113 ГК України. Так, приватним підприємством визнається підприємство, що діє на

основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці [3]. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання – юридичної особи.

Тут відразу можна відзначити, що приватне підприємство створюється на підставі приватної власності, яка може належати як одній особі, так і кільком (в тому числі юридичних), проте виключно на основі приватної власності. Порядок створення, реєстрації приватного підприємства поки що не регламентується окремим законом, що говорить про деяку проблему в законодавчому регулюванні. Через це, маємо відштовхуватись від загальних положень ЦК України та ГК України.

Поділ приватного підприємства відбувається за способом утворення (заснування) на підставі ч.3 ст.63 ГК України [3]. Згідно цього, приватні підприємства можуть бути унітарними та корпоративними. О. М. Вінник акцентує свою увагу на тому, що майно підприємства унітарного типу може бути закріплене на будь-якому правовому титулі – праві власності, праві господарського відання, праві оперативного управління. І навпаки, майно підприємства корпоративного типу закріплюється на праві спільної часткової приватної власності [24, с.212].

В. Кравчук висловлює своє бачення відносно поняття «підприємство». Так він говорить про те, що підприємство створюється для позначення діяльності юридичних осіб [38, с.39].

Досить часто в наукових джерелах зустрічається думка, що підприємство – це організація або власна справа, яка створюється з метою отримання прибутку. Проте законодавство чітко вказує на те, що така організаційно-правова форма юридичних осіб може створюватись без комерційної мети. Деякі науковці підтримують думку, що підприємство – це більше виробнича, ніж правова категорія та пов'язують існування такої форми юридичної особи як пережиток радянської системи господарювання.

Т. М. Тилик та О. А. Пурій відзначають, що підприємство займає особливу категорію в господарському обороті [57, с.46]. Вони вважають, що підприємство є об'єднуючим елементом в господарському процесі задля отримання та нарощення прибутку, спеціальною ланкою в ланцюзі економіки. Фактично, автори говорять про підприємство, як про суб'єкт права, що є цілком виправданим. Основним завданням підприємства Т.М. Тилик та О.А. Пурій визнають задоволення необхідних суспільних потреб шляхом вироблення необхідних товарів та послуг [57, с.46].

До недоліків правового регулювання діяльності приватних підприємств варто віднести той факт, що ЦК України, на відміну від ГК України, не містить поняття «приватне підприємство». Н.О. Гаврилик посилаючись на ч.2 ст.81 ЦК України, також відзначає, що ЦК України не відносить приватне підприємство (далі – ПП) до організаційно-правової форми юридичних осіб. Також автор відзначає помилковим ототожнення приватного підприємства до господарського товариства, що часто відбувається на практиці [25, с.215].

Варто звернути увагу на той факт, що Державним комітетом з питань регуляторної політики та підприємництва у Листі від 13.03.2011р. №2571 роз'яснено питання діяльності приватного підприємства, в частині відповідальності власників за зобов'язаннями підприємства. Цим комітетом відзначено, що підприємство, якщо інше не встановлено законом, діє на підставі статуту. Враховуючи ту обставину, що у законі спеціальної вказівки щодо приватних підприємств немає, можна зробити висновок: єдиним і обов'язковим для цього виду підприємств установчим документом є статут, який за своїм змістом повинен відповідати загальним вимогам [16].

Державний комітет з питань регуляторної політики та підприємництва відзначив, що приватне підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном, на яке згідно із законом може бути звернено стягнення. Власник не відповідає своїм майном за зобов'язаннями заснованого ним приватного підприємства, а підприємство не несе відповідальності за зобов'язаннями власника [16]. Проте, як відомо, такі роз'яснення мають тільки

«інформаційний» характер, а на законодавчому рівні питання відповідальності приватного підприємства залишається відкритим.

Для законодавства характерне різноманітне використання терміна «підприємство». Головною причиною цього є той факт, що в категорії «підприємство» знаходить концентроване вираження складного економічного явища, пов'язаного із здійсненням самостійної господарської діяльності. Економічний розгляд підприємства як господарської одиниці відображається в юриспруденції у вигляді проблеми визнання підприємства юридичною особою (суб'єктом цивільних прав).

Поняття підприємства як об'єкта цивільних прав впливає з тлумачення підприємства як продуктивної сили (сукупність факторів виробництва). Однак, ні за яких умов до його складу з точки зору цивільного права не можна відносити людей (трудовий колектив). Ми вважаємо, що говорити про підприємство як об'єкт, відзначаючи в ньому соціальну, а не майнову організацію, неприпустимо.

У вітчизняному законодавстві термін «підприємство» використовується для позначення суб'єкта або об'єкта прав. При цьому, нерідко відбувається змішання змістовних значень терміну, що ускладнює правозастосовну діяльність. Необхідно чітко розмежовувати категорії суб'єкта й об'єкта стосовно підприємства як майнового комплексу: підприємство є матеріальною базою здійснення підприємництва юридичною особою (або фізичною-особою підприємцем), але не самою юридичною особою. З цього, зокрема, впливає висновок про продовження функціонування юридичної особи (включаючи унітарне підприємство) в разі відчуження підприємства як майнового комплексу.

Вирішення питання про допустимість віднесення підприємства до об'єктів цивільних прав (а також встановлення специфіки підприємства як об'єкта) безпосередньо пов'язане з визначенням об'єкта правовідносини. Виходячи з необхідності розмежування суспільних відносин і діяльності, а також визнання того факту, що об'єкт прав (те саме, що і об'єкт

правовідносин) завжди співвідноситься з людськими потребами, об'єкт прав може бути визначений як матеріальне або нематеріальне благо, з приводу володіння, придбання, використання або охорони якого виникають і існують правовідносини [36, с.16].

Підприємство як майновий комплекс є благом, тому воно може бути віднесено до розряду об'єктів цивільних прав. Обґрунтовано це і з практичної точки зору: об'єктивне існування складних майнових комплексів, що мають цінність, які традиційно позначаються терміном «підприємство», викликає потребу в їх регламентації як об'єктів.

Вивчення спеціальної літератури та нормативного матеріалу дозволяє виділити чотири основні підходи до розгляду підприємства як об'єкта цивільних прав:

- а) підприємство є майном організації в цілому;
- б) підприємство є майном організації, що використовується для здійснення підприємницької діяльності;
- в) підприємство – складна річ (завжди або в певних ситуаціях);
- г) підприємство – особливий майновий комплекс.

Згідно ч.3 ст. 63 ГК України залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні [3]. Унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний фонд, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарним є підприємство, засноване на приватній власності засновника.

Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі

через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративним є підприємство, засноване на приватній власності двох або більше осіб [21].

Після того, як нами були дані визначення «підприємства» та «приватного підприємства», вважаємо логічним перейти до ознак приватного підприємства. Так, приватне підприємство володіє наступними ознаками:

- може діяти на основі приватної власності фізичної або юридичної особи;
- має одного або кілька засновників;
- засновниками можуть бути громадяни, іноземці, особи без громадянства;
- участь засновників у роботі, або використання найманої праці.

С. Ю. Любімова розкриваючи обов'язкові ознаки адміністративно-правового статусу приватних підприємств вказує на наступні:

- сукупність прав та обов'язків юридичної особи;
- її правосуб'єктність [41, с.248].

Крім того, вона відзначає, що такі ознаки, як юридична відповідальність, завдання та функції, гарантії будуть мати факультативний характер[41, с.248].

О. Кривицький та Д. Джуманова відзначають, що базою для створення приватного підприємства з одним засновником є ст.ст. 63, 113 ГК України [39]. Стаття 325 ЦК України, хоча і не містить такої форми, проте дає визначення права приватної власності та її об'єктів [4].

А. В. Зеліско відзначає, що до приватних підприємств можна віднести велике різноманіття підприємств, виділених на основі класифікацій [33, с.79]. Крім того, на його думку, із всіх юридичних осіб, тільки унітарне приватне підприємство може повноцінно претендувати на автономність організаційно-правової форми.

О. А. Сурженко досить об'єктивно наводить аргументацію відносно того, що майнове право засновників приватного підприємства не визначено [55, с.2]. Вона методом виключення, висловила припущення щодо ситуації,

коли засновники ПП спільними власниками не є, то саме ПП має бути власником.

Правовою основою діяльності приватного підприємства, його установчим документом фактично є статут підприємства, про що вказано у ст. 62 ГК України [3]. Тому саме в статуті варто передбачити всі можливі умови, необхідні для повноцінного функціонування приватного підприємства.

А. Д. Штирхунова та Н. В. Давидова здійснювали дослідження щодо переваг та недоліків приватного підприємства. Так, до переваг вони віднесли:

- засновники самостійно визначають принципи і механізми управління приватного підприємства;
- засновники несуть відповідальність за зобов'язання приватного підприємства лише в межах своїх вкладів;
- в законодавстві відсутній мінімум для статутного капіталу, а тому статут може бути розміром в 1 гривню;
- підприємницька діяльність може здійснюватись шляхом залучення найманих працівників, або без використання найманої праці;
- власник самостійно керує підприємством, що дає можливість оперативно реагувати на зовнішні чинники.

Недоліком приватного підприємства вони визнали відсутність окремого закону, який би регулював діяльність приватного підприємства [63].

Ми погоджуємось з їх думкою та хочемо вказати на той факт, що в даний час відбувається робота над оновленням Цивільного кодексу України [50]. В Концепції оновлення Цивільного кодексу України п.1.1. вноситься пропозиція щодо визнання ГК України таким, що втратив чинність через те, що він не відповідає параметрам актів, які регулюють підприємницькі відносини, що за своєю природою є передусім приватноправовими [37, с.7].

Крім того, п.1.8. має вказівку на те, що ЦК України як основоположний акт приватного права, що регулює в тому числі і загальні положення про юридичних осіб, повинен визначати вичерпний перелік їхніх організаційно-правових форм з одночасною відмовою від архаїчних конструкцій юридичних

осіб (передусім йдеться про підприємства). Для юридичних осіб, які зареєстровані в організаційно-правових формах, не передбачених ЦК, повинен бути наданий час для приведення своєї організаційно-правової форми у відповідність до положень ЦК протягом строку, який буде встановлений законом [37, с.9].

Варто відзначити, що відповідно до Постанови Верховного Суду від 29 червня 2021 року по справі № 916/2813/18, Велика Палата Верховного Суду в постанові від 11.06.2019 у справі № 917/1338/18 (провадження № 12-23гс19) погодилась із висновком, сформульованим у постанові Верховного Суду від 03.10.2018 у справі № 917/1887/17, що характеристика юридичної особи як приватного підприємства – це характеристика того, на підставі якої власності його створено [10].

Приватне підприємство – це не окрема організаційно-правова форма юридичної особи, а класифікуюча ознака юридичних осіб залежно від форми власності. Разом із цим за ознакою наявності чи відсутності учасників юридичні особи поділяються на товариства та установи, у зв'язку із чим приватне підприємство є товариством, оскільки воно має хоча б одного учасника [10].

Відповідно до частини першої статті 84 ЦК України товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (підприємницькі товариства), можуть бути створені лише як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи чи сільськогосподарські кооперативи, сільськогосподарські кооперативні об'єднання, що діють з метою одержання прибутку. Отже, якщо приватне підприємство створене для ведення підприємницької діяльності й розподілу прибутку між учасниками (засновниками), то таке приватне підприємство є підприємницьким товариством [10].

Відповідно до проекту Закону про внесення змін до Господарського кодексу України (щодо узгодження з положеннями Цивільного кодексу України та деяких інших законодавчих актів) від 29.09.2020 пропонується ч.1 ст.113 ГК України викласти таким чином: «Приватне підприємство є організаційно-правовою формою юридичної особи, що має статутний капітал не поділений на частки, засновником якої є фізична особа» [47].

Підсумовуючи, варто відзначити, що на сучасному етапі розвитку законодавства України, яке регулює діяльність приватних підприємств є ряд проблемних моментів. По-перше, це відсутність закріпленого поняття «приватне підприємство» в ЦК України. Відповідно, вважаємо за доцільне або ввести дане поняття в діючий ЦК України, або прийняти спеціальний закон, який буде розкривати поняття, правовий статус, організаційно-правову форму приватного підприємства.

1.2. Правове регулювання діяльності приватних підприємств в Україні

Підприємництво – є однією з найважливіших ознак ринкової економіки і основною передумовою розвитку господарства будь-якої країни. Крім цього, розвиток підприємництва кожної країни є своєрідним індикатором характеру змін у зовнішньому середовищі. Слід пам'ятати, що позитивні зміни у зовнішньому середовищі, зокрема, в економіці країни є неможливими без розвитку підприємництва. Особливо це стосується малого підприємництва, як найбільш гнучкої за відношенням споживчого попиту ланки.

Правове регулювання приватних підприємств доцільно розглядати в історичному аспекті розвитку. Так, І. В. Патерило зазначає, що приватні підприємства були легалізовані у УРСР в добу так званої «нової економічної політики» (далі – НЕП). Вона, посилаючись на Цивільний кодекс (ЦК) 1922 р. зазначає, що приватні підприємства визнавалися одним із предметів приватної власності.

І. В. Патерило вважає, що на увазі мались промислові та торговельні підприємства з кількістю найманих робітників не більше встановленої законом (ст. 54 ЦК). Як одноособова форма підприємництва приватні підприємства не набули статусу юридичної особи, на відміну від партнерів (товариств), за винятком простого, товариств з обмеженою відповідальністю (фактично з додатковою) та акціонерних [44, с.57].

Із закінченням НЕПу відійшли в минуле й названі організаційно-правові форми разом із приватним підприємництвом. Легалізовані знову вони були вже в добу «перебудови».

А. Попський вважає початком формування попередніх правових, організаційних та економічних засад стало прийняття у 1987 р. Закону СРСР «Про індивідуальну трудову діяльність громадян в СРСР», що на його думку, сприяло частковій легалізації індивідуального бізнесу (підприємництва), ще більше відкрило доступ бізнесменам і, насамперед, підприємцям-початківцям до створення власної справи. У той час багато тисяч людей уже займались легальним бізнесом під вивіскою індивідуальної трудової діяльності, що дало поштовх до вільного підприємництва [46].

Реально розвиток підприємницької діяльності в Україні починається з 1991 р., а саме з прийняття 7 лютого 1991 р. Верховною Радою України Закону України «Про підприємництво», який діяв до набуття чинності Господарським та Цивільним кодексами України 2003 р. та утворення Державного комітету України зі сприяння малим підприємствам і підприємництву (травень 1991 р.) [46].

У Законі України «Про підприємництво» містились нормативне визначення поняття «підприємництво» та перелік їх основних видів. Підприємством визнавався самостійний господарюючий статутний суб'єкт, який мав права юридичної особи та здійснював виробничу, науково-дослідницьку та комерційну діяльність із метою одержання відповідного прибутку (доходу). Воно не мало у своєму складі інших юридичних осіб (ст. 1). У числі видів та типів підприємств називалося і приватне, засноване на

власності фізичної особи. Майно підприємства згідно із Законом могло належати йому на праві власності, повного господарського відання або оперативного управління (ст. 2) [46].

Закон України «Про підприємства в Україні», який був прийнятий у 1991 р. і на сьогодні вже втратив чинність, визначав загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності (підприємництва) громадянами та юридичними особами на території України, встановлював конкретні гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки.

Важливим кроком став Указ Президента України «Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності», який одним із пріоритетних напрямів реформування державного управління економікою визначив дерегулювання як комплекс заходів, направлених на усунення правових, адміністративних, економічних та організаційних перешкод у розвитку підприємництва [46, с. 221].

Першочергово в розгляді правового регулювання діяльності приватних підприємств варто згадати Конституцію України. У ст. 42 Конституції України проголошено право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, та обов'язок держави щодо забезпечення захисту конкуренції та прав споживачів [1]. Власне цим і обмежується конституційно-правове регулювання підприємницьких відносин, що мають вкрай важливе значення для суспільства.

У статті 50 ЦК України право громадян займатися підприємницькою і будь-якою іншою, не забороненою законом діяльністю, входить в зміст правоздатності громадян України [4]. Громадянин має право займатися підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи з моменту державної реєстрації як фізичні особи-підприємці.

У статті 50 ЦК України відображена специфіка правового статусу фізичної особи-підприємця, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи [4]. Він виступає в цивільному обороті від свого власного імені і відповідає за борги від підприємницької діяльності усім своїм

майном. Правовий статус індивідуального підприємця розкривається у взаємозв'язку з іншими статтями ЦК України. Відповідно розуміємо, що кожен громадянин має право займатися підприємницькою діяльністю, яка в подальшому може перерости в створення приватного підприємства.

Не в останню чергу цьому сприяє і більш ретельне й системне запозичення досвіду правового регулювання приватного підприємництва в Європейському Союзі, що доцільно робити й в Україні. Тим більше, що Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС. А це покладає на державу й певні зобов'язання стосовно гармонізації її національного законодавства з правом ЄС.

Отже, загальне визначення поняття «підприємство» міститься в Рекомендації Комісії ЄС від 6 травня 2003 р. щодо класифікації мікро-, малих та середніх підприємств (SMES) [2]. У Додатку до Рекомендації вказується, що ними вважається будь-який суб'єкт, який здійснює господарську діяльність незалежно від його правової форми. Це визначення охоплює самозайнятих осіб, сімейний бізнес, ремісничі підприємства, партнерства, асоціації, постійно залучені в бізнесову діяльність.

Тобто маємо дещо інше, ніж просто «єдиний майновий комплекс». У ст. 3 Додатку визначені типи підприємств у залежності від ступеню самостійності на ринку. Це «автономне», «підприємство-партнер» і «зв'язане», тобто таке, на яке домінуючий вплив здійснює інше. За означеною формою власності вони поділяються на приватні та публічні, за метою – на суто бізнесові та соціальні. Останні, не відмовляючись від прибутку, основну мету діяльності вбачають у задоволенні суспільних інтересів. Зазвичай їх статус встановлюється окремими законами [2].

Загалом законодавчі документи можна поділити на такі три групи:

- Конституція України;
- нормативно-правові акти, які регулюють підприємництво (ЦКУ, ГКУ);

– спеціальні нормативні акти, які займаються регулюванням виключно підприємницької діяльності (ЗУ «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»).

ЦК України та ГК України регулюють поняття підприємства не в усьому узгоджено. У ЦК України юридична особа визначається через термін «організація», під яким розуміють певне соціальне утворення, тобто систему істотних соціальних взаємозв'язків, через які люди (або їх групи) об'єднуються для досягнення поставлених цілей в єдине структурне і функціонально диференційоване соціальне ціле [4].

С.С. Бандурка до нормативно-правової бази діяльності приватного підприємства, крім ЦК України та ГК України відносить такі закони: «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про захист економічної конкуренції», «Про ціни і ціноутворення», «Про інвестиційну діяльність», «Про захист права споживачів», Податковий кодекс України тощо [18, с.82-83].

Вважаємо за необхідне звернути увагу, на те, що приватне підприємство у своїй діяльності зачіпає велику кількість сфер та правовідносин, тому правове регулювання може бути не лише загальним по питаннях створення, а ще й більш вузько визначене, в залежності від специфічності правової ситуації. Наприклад, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» розкриває порядок реєстрації та скасування реєстрації підприємства. У Законі України «Про ліцензування господарських видів діяльності» розкриваються основні напрями діяльності приватного підприємства, що підлягає ліцензуванню.

Закон України «Про захист економічної конкуренції» розкриває суть конкуренції та вказує на заборону недобросовісної конкуренції. Порядок залучення та використання інвестицій для приватного підприємства розкривається у Законі України «Про інвестиційну діяльність». Послуги, та товари, що виробляються або постачаються приватними підприємствами

підпадають під дію Закону України «Про захист права споживачів». І нарешті, питання сплати податків зафіксовані у Податковому кодексі України.

Варто відзначити, що відповідно до Постанови Верховного Суду від 29 червня 2021 року по справі № 916/2813/18 встановлення виду підприємницького товариства, до якого належить приватне підприємство, визначено, що приватне підприємство є господарським товариством (зокрема, товариством з обмеженою або додатковою відповідальністю) або кооперативом (зокрема, сільськогосподарським кооперативом, сільськогосподарським кооперативним об'єднанням), у кожному конкретному випадку зумовлюватиме застосування до спірних правовідносин відповідного законодавства, зокрема законів України «Про господарські товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію» [10].

Якщо підсумувати, то за період від прийняття та вступу в дію ЦК України та ГК України шлях правового регулювання діяльності приватних підприємств суттєво змінювався. Одні закони втрачали силу, інші – навпаки приймалися для балансування із сучасним розвитком суспільства. Проте, маємо констатувати, що на сучасному етапі розвитку цивільного та господарського законодавства, регулювання діяльності приватних підприємств потребує суттєвого доопрацювання, а дія нормативних актів, яка розпочалась ще на початку 90-х років ХХ століття потребує корегування, або взагалі тотального оновлення.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Особливості створення та припинення приватного підприємства

Аналізуючи процедуру створення чи припинення діяльності приватного підприємства, варто одразу відзначити, що єдиного нормативно-правового акту, який би регулював процедуру створення та припинення діяльності приватного підприємства в Україні немає, що є дивним, адже приватні підприємства досить поширені на території України.

Можемо відштовхуватись від ч.1 ст.83 ЦК України, в якій є припущення щодо можливості існування юридичних осіб у формі товариств, установ та інших формах, встановлених законом, що фактично не виключає право реєстрації приватного підприємства [4]. Враховуючи дану ситуацію з регламентацією діяльності приватного підприємства, все ж за правову основу доцільного брати загальні норми Господарського кодексу України та лише субсидіарно застосовувати норми Цивільного кодексу України у відношенні інституту юридичних осіб.

Для приватного підприємства є можливим його створення:

- однією фізичною особою або юридичною особою;
- декількома фізичними особами.

Проте, змішання юридичних і фізичних осіб в ролі засновників, а також використання кількох юридичних осіб в такій іпостасі законодавством не передбачено [66, с.133].

Виходячи із формулювання ст.113 ГК України приватне підприємство може створюватися як підприємство унітарного типу та як підприємство корпоративного типу [3]. У випадку, коли засновником є фізична особа, яка

виділяє своє майно, створює фінансове підґрунтя (статутний капітал, який не поділений на частки), може бути створене унітарне підприємства.

У статуті такого підприємства має бути закріплено правовий режим майна. За підприємством унітарного типу майно може закріплюватися на будь-якому з основних правових титулів – праві власності, праві господарського відання, праві оперативного управління [23, с.212]. Важливим є той факт, що правовий режим буде поширюватись на все майно підприємства, через що неможливим є передача засновником певної частини майна у приватну власність, а іншу – на праві господарського відання.

До корпоративних підприємств можна відносити підприємства, які створюються кількома засновниками. Засновниками корпоративних підприємств можуть бути виключно фізичні особи. Ключовою метою створення корпоративного підприємства є об'єднання в єдине ціле капіталу фізичних осіб для отримання додаткових (збільшених) прибутків. Приватне підприємство корпоративного типу має ту особливість, що майно за ним зазвичай закріплюється на праві спільної часткової приватної власності [66, с.134].

Для створення будь-якого приватного підприємства необхідно першочергово розробити пакет документів, затвердити їх та підписати всіма засновниками. Статтею 32 ГК України визначено, що підприємство може діяти на основі статуту, або модельного статуту [3]. Чинне законодавство не передбачає жодних обмежень у визначенні розміру статутного капіталу приватного підприємства, який формується за рахунок сумування внесків засновників [60]. Зазначений вакуум у нормах чинного законодавства призводить до досить вільного трактування порядку створення та діяльності органів управління, їх статутного втілення, розширення складу власників, дивідендної політики, що породжує додаткові ризики та загрози для економічної безпеки вказаних підприємств [20, с. 63].

Вважаємо, що унітарне підприємство фактично є єдиною автономною організаційно-правовою формою юридичних осіб в Україні. ГК України

містить визначення унітарного підприємства, в якому прослідковується взаємозалежність засновника (учасника) та юридичної особи за рахунок виникнення комплексу майнових та немайнових благ [34, с.231].

А.В. Зеліско робить наголос на тому, що в такому значенні, яке застосовуване у Господарському кодексі України визначення унітарного підприємства не може тлумачитись як антагоніст корпоративності [33, с.79]. Автор пропонує розглянути положення Цивільного кодексу України, де сформована концепція, що створення унітарної юридичної особи передбачає об'єднання засновників і їх капіталу, проте без наміру отримання прибутку, оскільки установи – це непідприємницькі юридичні особи.

Натомість А.В. Зеліско відзначає, що значення відносно унітарного підприємства містить нотки утворення із корпоративним устроєм, що суттєво відрізняється від традиційних організаційно-правових форм господарських товариств [33, с.79].

Ю.В. Бек наводить твердження відносно того, що розмежування унітарного підприємства від корпоративного не має бути лише за наявністю одного засновника, а ще і за аналізом формування статутного капіталу [19, с.77].

Зважаючи на те, що приватне підприємство за своєю суттю близьке до господарського товариства, судова практика з метою вирішення спорів, що стосуються управління приватним підприємством, захисту прав його засновників (учасників) тощо, пішла шляхом застосування положень про господарські товариства за аналогією закону. Водночас така практика є доволі поширеною. Невизначеність специфіки правового статусу приватних підприємств спричиняє на практиці застосування доволі неоднозначних механізмів його врегулювання.

Варто відзначити, що відповідно до Постанови Верховного Суду від 29 червня 2021 року по справі № 916/2813/18 [10], Велика Палата Верховного Суду в постанові від 11.06.2019 у справі № 917/1338/18 (провадження № 12-23гс19) [13] аналізуючи положення пункту 4 частини першої статті 20 ГПК

України, Велика Палата Верховного Суду в пункті 37 постанови від 03.11.2020 у справі № 922/88/20 (провадження № 12-59Гс20) [14] дійшла висновку, що справи в спорах щодо правочинів незалежно від їх суб'єктного складу, що стосуються акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав у юридичній особі, підлягають розгляду господарськими судами. Винятком є спори щодо таких дій, спрямованих на набуття, зміну або припинення сімейних і спадкових прав та обов'язків, які мають вирішуватися в порядку цивільного судочинства.

Критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто передбаченими законом умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, є суб'єктний склад правовідносин, предмет спору та характер спірних правовідносин у їх сукупності. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ.

На думку О.В.Дзери, щоб уникнути таких негативних наслідків потрібно законодавчо закріпити в ст. 61 СК України норму, яка б передбачала визнання вкладів до статутного капіталу спільним майном подружжя і надавала тому з подружжя, який не є учасником, засновником, право вимагати від іншого подружжя відповідної грошової компенсації та частини одержаних останнім доходів від використання їх спільного майна.

Така конструкція правового режиму зазначеного майна не створювала б перешкод у здійсненні корпоративних прав одним із подружжя та врахувала б належно майнові інтереси другого з подружжя [31, с. 47]. Тому беззаперечним залишається те, що з метою вирішення багатьох проблем питання створення, діяльності приватних підприємств, як однієї з найпоширенішої форми господарювання, потребують своєї детальної законодавчої регламентації.

Найпоширенішою формою створення приватного підприємства є саме унітарні підприємства з одним засновником. З кількома засновниками в Україні поширена інша організаційно-правова форма – товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) [9]. Порядок реєстрації приватних

підприємств визначено в законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» [7].

Створення приватного підприємства розпочинається з прийняття рішення про заснування такого підприємства, в якому мають бути визначені:

- 1) мета та предмет діяльності;
- 2) найменування підприємства;
- 3) місцезнаходження підприємства;
- 4) розмір статутного капіталу та відомості про його розподіл, якщо кілька засновників;
- 5) органи управління, їх правовий статус, порядок скликання та прийняття рішень;
- 6) затвердження статуту чи установчого договору;
- 7) обрання чи призначення керівника юридичної особи, голови виконавчого органу.

Процедура реєстрації приватного підприємства нічим не відрізняється від реєстрації інших юридичних осіб. Загалом варто відзначити, що теперішня реєстрація є суттєво спрощеною від колишньої форм. Першочергово варто здійснити таку реєстрацію у Єдиному державному реєстрі. Відповідно необхідно звернутись із заявою до державного реєстратора за місцем знаходження майбутньої юридичної особи. Процес реєстрації включає в себе перевірку документів, поданих для реєстрації, внесення відомостей про нову комерційну юридичну особу до Єдиного державного реєстру, оформлення і видачу виписки з Єдиного державного реєстру [66].

Порядок припинення юридичних осіб встановлений чинним законодавством, зокрема ЦК України, ГК України, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» тощо. Відповідно до ч. 1 ст. 104 ЦК України, юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. Юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її

припинення, а порядок припинення юридичної особи в процесі відновлення її платоспроможності або банкрутства встановлюється законом [4].

Відносини правового регулювання припинення діяльності суб'єктів господарювання регламентуються ст. 59 Господарського [3] і ст. 104 Цивільного кодексів України [4]. Способи припинення – це визначений законодавством порядок припинення діяльності юридичної особи. Припинення діяльності суб'єкта господарювання може здійснюватися шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації – за рішенням власника (власників) або уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб – засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників, а у випадках, передбачених законами – на підставі рішення суду [3; 4].

На відміну від ліквідації, при якій відбувається абсолютне припинення діяльності юридичної особи без переходу її прав і обов'язків в порядку правонаступництва до інших осіб, реорганізація є відносним припиненням діяльності юридичної особи при збереженні для функціонування в цивільному обороті майнової маси і переходом прав і обов'язків в порядку правонаступництва до інших осіб.

Реорганізація може проводитися шляхом злиття, приєднання, поділу та перетворення. Згідно з положеннями Цивільного та Господарського кодексів злиття, приєднання, поділ та перетворення юридичної особи можуть мати місце тільки за рішенням його учасників або уповноваженого на це органу, а в передбачених законом випадках – на підставі рішення суду, або відповідних органів державної влади.

Відповідно до ГК України злиття підприємств – це процес, в результаті якого два і більше підприємств створюють нове, при цьому всі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до нового суспільства, створюваному внаслідок злиття [3].

Відповідно приєднання – це вид реорганізації, в ході якої один або кілька підприємств приєднуються до іншого, в результаті чого до останнього

переходять усі майнові права і обов'язки приєднаних підприємств. Відмінність між цими двома видами реорганізації полягає в тому, що в разі злиття підприємств вони припиняють своє існування, а в разі приєднання припиняється існування тільки одного товариства (якщо їх два), яке, умовно кажучи, саме приєднується до іншого.

У більшості випадків рішення про злиття або приєднання юридичної особи приймаються з метою отримання дозволів, ліцензій, патентів, що належали іншим юридичним особам, зменшення кількості конкурентів і т. п.

При розподілі суб'єкта господарювання усі його майнові права і обов'язки переходять за розподільчим актом (балансом) у відповідних частках до кожного з нових суб'єктів господарювання, створених внаслідок це ділення. При виділенні одного або декількох нових суб'єктів господарювання до кожного з них переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках майнові права і обов'язки реорганізованого суб'єкта [3].

Розподіл (виділення) підприємства здійснюється, як правило:

- в разі якщо у підприємств високий рівень диверсифікації сфер діяльності і до них (різних ділянок виробництв) виявляють інтерес кілька інвесторів. Так що в результаті поділу кожен з інвесторів може вкласти кошти в ту сферу, яка його найбільше приваблює;
- за рішенням антимонопольних органів, якщо підприємства зловживають монопольним становищем на ринку (може бути прийнято рішення про примусовий поділ (виділення) монопольного утворення);
- з метою створення інтегрованих корпоративних структур (концернів, холдингів), наприклад в результаті виділення з материнської компанії дочірніх підприємств.

У разі перетворення одного суб'єкта господарювання в інший до новоствореного суб'єкта господарювання переходять усі майнові права і обов'язки попереднього суб'єкта господарювання.

Згідно ст. 108 ЦК України перетворення юридичної особи – це зміна її організаційно-правової форми, в результаті чого до нової юридичної особи

переходять усе майно, права та обов'язки попередньої юридичної особи. Реорганізоване підприємство в разі такого перетворення не ліквідується, а просто змінює свою організаційно-правову форму [4].

Наприклад, приватне підприємство перетворюється в товариство з обмеженою відповідальністю (відповідальність учасників обмежується).

Важливим моментом є завершення реорганізації, яка відповідно до положень чинного законодавства підлягає державній реєстрації. Таким чином, підставою для визнання факту реорганізації є документ, що підтверджує внесення запису про припинення юридичної особи в Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Вищий господарський суд України у п. 9 Роз'яснення від 12.09.1996 № 02-5/334 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із створенням, реорганізацією та ліквідацією підприємств» зазначив, що прийняті АМК чи його територіальними відділеннями постанови про примусовий поділ монопольних утворень є не рішеннями про реорганізацію цих утворень, а підставами для її здійснення на розсуд самого утворення за умови усунення його монопольного становища на ринку [15].

У разі незгоди з цією постановою підприємство, об'єднання, господарське товариство вправі звернутися до господарського суду із заявою про визнання її недійсною. Ця позиція узгоджується зі ст. 55 Конституції України, згідно з якою кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1].

Таким чином, з вищезазначеного бачимо, що правове регулювання створення та припинення діяльності приватних підприємств окремо не визначено в законодавстві, а прирівняне до загального порядку створення та припинення юридичних осіб. Базовими нормативними актами, що регулюють даний порядок є ЦК України, ГК України та закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань».

2.2. Управління приватним підприємством

У відповідності до установчих документів приватного підприємства здійснюється його управління. Засновник має право здійснювати управлінську діяльність на базі приватного підприємства через уповноважені органи, які наділені такими повноваженнями відповідно до статуту чи засновницького договору, або безпосередньо. Для керівництва господарською діяльністю приватного підприємства власник (власники) або уповноважений ним орган призначає (обирає) керівника підприємства.

У разі найму керівника підприємства з ним укладається договір (контракт), в якому визначаються строк найму, права, обов'язки і відповідальність керівника, умови його матеріального забезпечення, умови звільнення його з посади, інші умови найму за погодженням сторін. Керівник підприємства без доручення діє від імені підприємства, представляє його інтереси в органах державної влади і органах місцевого самоврядування, інших організаціях, у відносинах з юридичними особами та громадянами, формує адміністрацію підприємства і вирішує питання діяльності підприємства в межах та порядку, визначених установчими документами [21].

Управління приватним підприємством не лише напружена, але і відповідальна робота. Засновник – єдина повноцінно зацікавлена особа у відмінному функціонуванні приватного підприємства. Ми вважаємо, що така особа має чудово орієнтуватись не лише у всіх змінах законодавства, інвестиційній діяльності, адмініструванні, а вміти передбачати ризики та втрати підприємства, налагоджувати комунікаційні зв'язки, дбати про оснащення та якісне навчання працівників тощо.

В сучасних умовах господарювання з метою забезпечення успішності адаптаційного процесу досить актуальним є питання формування такої системи управління, яка найбільшою мірою відповідає б вимогам сучасності,

спрямованості на інноваційний шлях розвитку і модернізацію економіки. Оскільки зміни зовнішнього середовища функціонування підприємств в Україні носять широкомасштабний, системний характер, остільки адаптація до неї окремих підприємств передбачає проведення в їх рамках комплексних змін факторів внутрішнього середовища, що є по суті реструктуризацією підприємств. Саме комплексне реструктурування, що припускає істотне оновлення всіх сфер діяльності, а не поодинокі реорганізаційні заходи необхідно вітчизняним підприємствам для адаптації до нових умов господарювання.

Відповідно до ч.4 ст.63 та ч.4 ст.128 ГК України власник приватного підприємства наділений правом управління такого підприємства самостійно[3]. Тому це положення дуже важливо у статуті будь-якого приватного підприємства все ж прописати окремим пунктом.

Традиційно в основу визначення правового режиму майна підприємств ставилося питання про те, на якій формі власності утворено (діє) підприємство. Перемістивши акцент на механізм (спосіб) участі засновника (учасників) в управлінні підприємством, ми зможемо знайти і інше логічне обґрунтування визнання корпоративних підприємств суб'єктами права власності, а всіх унітарних підприємств – суб'єктами права господарського відання або оперативного управління.

Визнання корпоративних підприємств власниками майна спочатку закладено в їх правовій конструкції. Корпоративні підприємства мають, як правило (за винятком повних і командитних товариств), двох (трьох) ланкову структуру управління. Її обов'язковим елементом, поряд з виконавчим органом, який здійснює керівництво господарською діяльністю (реалізацію господарської компетенції), є вищий орган (загальні збори акціонерів, загальні збори учасників, загальні збори членів виробничого кооперативу) [53].

При цьому засновники (учасники) в особі цього органу мають, поряд з законом, панівну волю над правовим життям підприємства. Процесуально вона знаходить відображення в його рішеннях, локальних нормативних актах

і ін. Від неї залежить розпорядження «долею» підприємства, тобто припинення його діяльності.

Таким чином, засновники (учасники) через участь у вищому органі корпоративного підприємства мають реальну можливість визначати (обмежувати) права іншого органу – виконавчого (керівника підприємства), захищаючи при цьому і свої суб'єктивні корпоративні права. Тому наділення корпоративного підприємства статусом власника не призводить до розриву економіко-правового зв'язку з ним колишніх власників-засновників.

За допомогою участі у вищому органі управління (загальні збори) вони мають можливість контролювати діяльність нового власника – корпоративного підприємства. На відміну від корпоративних підприємств, засновник унітарного підприємства в чинному законодавстві не структурований в нього в якості органу управління, він знаходиться поза ним [53].

Отже, лише законне збереження за таким засновником статусу, хоча і номінального, власника закріпленого за підприємством майна, є підставою наділення його повноваженнями з управління підприємством і на отримання результатів господарського використання цього майна.

Вони, по суті, є аналогічними тим же правам, якими наділені засновники (учасники) корпоративних підприємств. Інакше, визнаючи власником майна саме унітарне підприємство, ми розриваємо економіко-правовий зв'язок з нею засновника, що логічно неминуче призводить його до втрати як права з управління підприємством, так і права вигодонабувача від діяльності такого підприємства.

З іншого боку, більш поглиблений аналіз проблем правового режиму майна підприємств дозволяє нам виявити інші аргументи. Саме вони ставлять під сумнів не тільки твердження про те, що право власності (в його «класичному» варіанті) є речовим правом і єдиним, незаперечним речовим правом для встановлення правового режиму майна учасників господарського (майнового) обігу.

Трансформація законодавства, що відбувалася в Україні в питаннях власності, відновила дискусії про «багатовекторність» права власності. Факт передачі власником (засновником) майна в статутний фонд як господарської операції повинен бути зафіксований в первинних документах легалізованого підприємства і знайти відображення в самотійному балансі. Саме з цього моменту і відбувається зазначена конвертація прав і власник (засновник), незалежно від способу створення підприємства (унітарне або корпоративне), його організаційно-правової форми, фактично позбавляється тріади повноважень власника, не має права діяти від свого імені щодо майна, що значиться на самотійному балансі підприємства. І якщо з економічної точки зору подальше застосування до засновника терміна «власник» можна вважати допустимим, то *de jure* він втрачає позитивний юридичний зміст [53].

Право обмеження дій виконавчого органу підприємства за розпорядженням окремими видами майна є виключною компетенцією зборів засновників (засновника) на стадії створення підприємства, реалізація якої буде об'єктивована в установчих документах. В подальшому – в доповненнях, змінах до них або в локальних нормативних актах, що затверджуються вищим органом управління корпоративного підприємства (вищим одноосібним органом унітарного підприємства).

Якщо таке право (не обов'язок) буде використано органом, правовий режим майна підприємства матиме дисперсійний характер: частина майна буде використовуватися суб'єктом господарювання в режимі права господарського відання, решта – в режимі права власності. «За замовчуванням» в установчих документах або локальних нормативних актах підприємства питання про обмеження компетенції виконавчого органу щодо розпорядження майном підтверджує право використання його останнім в режимі права власності, що підтверджується і судовою практикою [53].

При вирішенні корпоративних спорів за участю приватних підприємств застосовується аналогія закону з урахуванням конкретних обставин справи, в тому числі – положення статуту конкретного приватного підприємства.

Відповідну позицію Верховний Суд висловив в постанові від 06.03.2018 року у справі №907/167/17, в якій були заявлені вимоги про визнання недійсними рішень загальних зборів приватного підприємства [11].

Оскільки діяльність приватного підприємства регулюється тільки статтею 113 Господарського кодексу України, фактично відсутнє правове регулювання порядку створення та діяльності уповноважених власником органів управління приватним підприємством. Відтак, Верховний Суд застосував до спірних правовідносин аналогію закону – правові норми законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини.

Велика Палата Верховного Суду зауважила, що статут є актом, у якому закріплені локальні норми матеріального права, що врегульовують відносини, зокрема, стосовно управління юридичною особою. Крім того, суд наголошує, що відносини з управління та діяльності ПП як підприємницького товариства безпосередньо врегульовані Законом України «Про господарські товариства» [10].

Відповідно до пунктів «а» та «д» частини першої статті 10 закону України «Про господарські товариства» учасники товариства мають право:

а) брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених цим Законом;

д) здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, в порядку, встановленому законом.

В пункті «а» статті 10 закону України «Про господарські товариства» перелік відповідних випадків обмежений саме положеннями цього Закону, натомість в пункті «д», який визначає право учасника здійснити відчуження часток в статутному капіталі товариства, законодавець вжив поняття «закон» в широкому розумінні, що включає в себе, зокрема, положення ЦК України та СК України, які встановлюють особливості розпорядження об'єктами спільної сумісної власності [10].

Враховуючи, що приватне підприємство засноване на приватній власності двох осіб (засновників), а статутний капітал поділений між учасниками на частки (подібно до товариств з обмеженою відповідальністю), ВС прийшов до висновку застосувати в даному випадку норми Закону України «Про господарські товариства», що регулюють порядок скликання та проведення загальних зборів товариствами з обмеженою відповідальністю.

Таким чином, вважаємо позицію Великої Палати Верховного Суду такою, що відповідає сучасним тенденціям розвитку цивільного та господарського права. Відповідно в деяких питаннях, які не розкривають порядок діяльності та управління приватним підприємством, можна застосовувати аналогію законів.

2.3. Правовий режим майна приватного підприємства

Для того, щоб розкрити суть терміну правовий режим майна приватного підприємства, необхідно визначитись із змістом терміну «режим» відносно майна в загальному значенні. Отже, відповідно словника іншомовних слів за редакцією О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк, «режим» (фр. *regime*, від лат. *regimen* – правління, *regere* – правити, керувати) відносно майна варто розглядати як сукупність правил, заходів, які необхідні для здійснення певної мети [53, с. 586]. З пояснення даного терміну розуміємо, що його трактування недостатньо для аналітичної характеристики правового режиму майна.

Після прийняття ГК України В.М. Гайворонський дав визначення поняттю «правовий режим майна суб'єктів господарювання». Під ним він вбачав встановлений юридичними нормами порядок, особливості та умови придбання (присвоєння) майна, використання суб'єктами права повноважень щодо володіння, користування та розпорядження ним, реалізацію функцій управління майном, а також правову його охорону [27, с. 91].

Пояснення поняття «правовий режим майна підприємства» можна відшукати і у спеціалізованій літературі. До прикладу, Г. В. Пронська трактує це поняття як встановлення структури майна, порядку його набуття (отримання), використання чинним законодавством та звернення стягнення на майно за зобов'язаннями підприємства [49, с. 618].

На нашу думку, вказівка на сукупність елементів майна, використання норм законодавства в кожному індивідуальному випадку, наближує науковців до більш широкого тлумачення терміну «правовий режим майна підприємства».

В. М. Пашкова розкриваючи суть правового режиму майна вказує на сукупність вимог, які виставляються до майна під час його набуття чи використання під час ведення господарської діяльності. У господарській діяльності правовий режим майна розкривається у встановленні особливих (спеціальних) правил ведення обліку майна, порядку погашення його вартості, віднесення вартості майна на собівартість тощо [28, с. 208]. Проте такі вияви правового режиму майна, як особливі правила обліку майна, порядок погашення його вартості та віднесення вартості майна на собівартість, не є визначальними ознаками, що характеризують правовий режим майна будь-якого суб'єкта господарювання.

Підприємство – це самостійний господарюючий статутний суб'єкт, який має права юридичної особи та здійснює виробничу, науково-дослідну і комерційну діяльність з метою одержання відповідного прибутку. Будь-яке підприємство повинне мати відокремлений баланс, рахунки у банках. На будь-якому підприємстві також є майно, в склад якого входять основні та обігові кошти, інші цінності, які належать йому на певних правових засадах – на праві власності або на праві господарського відання.

Майно підприємства частіше за все відмежовують від майна власника підприємства. Відповідно до ст. 66 ГК України [3] та ст. 102 ЦК України [4] в установчому акті підприємства визначається майно, яке повинно передаватись йому після реєстрації. Джерелами формування майна підприємства є:

- грошові та матеріальні внески засновників.
- доходи, одержані від реалізації продукції та інших видів господарської діяльності.
- доходи від цінних паперів.
- кредити банків та інших кредиторів.
- капітальні вкладення і дотації з державного бюджету.
- придбання майна іншого підприємства, організації.
- безкоштовні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств та громадян.
- підприємство, якщо інше не передбачено статутом та законодавством, має право продавати і передавати іншим підприємствам, організаціям чи установам, обмінювати та здавати в оренду, надавати безоплатно в тимчасове користування або позику належні йому будови, інвентар, споруди, устаткування, сировину, матеріальні цінності, а також списувати їх з балансу.

Враховуючи позицію Постанови Верховного Суду від 29 червня 2021 року по справі № 916/2813/18, Велика Палата Верховного Суду в постанові від 11.06.2019 у справі № 917/1338/18 (провадження № 12-23гс19) варто відзначити наступне. Відповідно до частини першої статті 91 ЦК України юридичній особі може належати майно на праві власності. Відповідно до ч. 1 та 2 статті 96 ЦК України засновники (учасники) наділяють юридичну особу майном, на яке вона набуває право власності [10].

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що право власності на майно, передане учасниками господарського товариства як вклад, належить товариству, а не його учасникам (засновникам). Право власності на майно, передане кооперативу як вступні, членські, цільові внески, вклади його членів тощо належить кооперативу, а не його членам. Тому майно господарського товариства, кооперативу належить їм на праві власності і не може належати на праві власності іншим особам. Зокрема, таке майно не може належати на праві

спільної власності учаснику (засновнику, члену) приватного підприємства та його подружжю (колишньому подружжю) [10].

З моменту внесення грошових коштів чи іншого майна як вкладу таке майно належить на праві власності самому товариству, і воно втрачає ознаки об'єкта права спільної сумісної власності подружжя. Схожі висновки викладені в постанові Верховного Суду України від 03.07.2013 у справі № 6-61цс13, з якими Велика Палата Верховного Суду погоджується.

Статутний капітал приватного підприємства-юридичної особи або майно приватного підприємства-єдиного майнового комплексу можуть бути об'єктами права спільної сумісної власності подружжя (якщо вони не є об'єктами права особистої власності одного з подружжя) [10].

Таким чином, питання правового режиму майна приватного підприємства тісно переплітається з цивільними правами власників/засновників. Поділ майна, вирішується на підставі ЦК та СК України, через розгляд цивільних прав вищезазначених осіб.

2.4. Зарубіжний досвід діяльності приватних підприємств

Розглянемо функціонування приватних підприємств за кордоном на прикладі кількох країн. За організаційно-правовими формами підприємства розрізняють як індивідуальні приватні підприємства, партнерства та корпорації (асоціації). Кожна з них складається з декількох видів. Індивідуальне приватне підприємство за суб'єктом права власності може бути одноособовим, сімейним або належати родинному колективу. За кількістю зайнятих – мікро, малим та середнім.

Як зазначає І.В. Патерило, за юридичною формою і приватних підприємств може набувати статусу юридичної особи (наприклад, у Литві) або навпаки. На думку І.В. Патерило, їх спільною однакою є необмежена майнова відповідальність власника за зобов'язаннями підприємства всім належним йому майном, а не тільки відокремленим і переданим підприємству. На останнє він не втрачає право власності.

І.В. Патерило вказує, що компанії, до яких згідно з Модельним Законом ЄС про компанії, зараховують компанії з обмеженою відповідальністю (limited liability company – LLC), – це такі товариства, члени яких не несуть особисту відповідальність за їх борги чи зобов'язання [44, с. 59].

Вони також набувають статус юридичної особи. Конкретні види LLC визначаються національним законодавством держав – членів ЄС. Наприклад, в Німеччині це: акціонерне, командитне та товариство з обмеженою відповідальністю; в Австрії – лише перше та останнє, в Болгарії, Польщі та більшості інших – як у Німеччині [44, с. 59].

І.В. Патерило акцентує увагу й на те, що в багатьох державах, і не тільки членах ЄС, але й за його межами, підприємства, що належать до основних форм (типів), регулюються, крім кодексів, також спеціальними законами. Наприклад, у Литві: «Про партнерства» (Partnerships); «Про сільськогосподарську компанію», «Про кооперативне підприємство», «Про компанії», «Про державні та муніципальні підприємства», «Про підприємства

з участю іноземного капіталу (реєстрація)», «Про індивідуальні підприємства» [44, с.59].

У приватному секторі Сполучених Штатів існує велика кількість різноманітних підприємств, структур компаній та галузей. Приватний сектор – це широке поняття, яке охоплює компанії, що шукають прибутку, які виробляють продукцію та пропонують послуги, інвестують капітал та здійснюють різноманітну діяльність у пошуках прибутку. За розміром ці компанії варіюються від малого бізнесу з власником та єдиним працівником в одній особі до багатонаціональних корпорацій з мільйонами співробітників та підрядниками [71].

Насамперед діяльність приватного сектора можна поділити на виробництво та послуги. Компанії, які виробляють продукцію, роблять це з наміром продавати цю продукцію організаціям, або приватним особам з одержанням прибутку. Компанії, які самі не виробляють продукцію, ймовірно, пропонують послуги з продажу із наміром отримати прибуток від своїх зусиль [71].

Підприємства приватного сектору створюються різними способами, щоб надати податкові пільги власникам, мінімізувати відповідальність та підвищити ефективність діяльності. Найпоширеніші організаційні структури – це індивідуальні підприємці, товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та корпорації.

Індивідуальні власники – це переважно малі підприємства і це найпростіший спосіб організувати компанію в США. Ці компанії належать одній особі та мають фінансову структуру, яка по суті робить власника та саму компанію однією особою для юридичних цілей. Власник несе повну відповідальність за всі борги та зобов'язання, які бере на себе компанія. Кредитори можуть вимагати виплати від цієї особи, якщо компанія не виконує зобов'язання щодо кредиту і судові дії можуть бути вжиті проти власника безпосередньо за будь-які незаконні дії компанії [71].

Партнерство схоже на індивідуальних підприємців, але має декількох власників, які розподіляють відповідальність та прибуток між собою відповідно до домовленостей між партнерами. Ці умови становлять недолік для великих компаній, які можуть часто подавати до суду і брати значні кредити та зобов'язання як звичайну частину щоденної господарської діяльності. З цих причин більші компанії зазвичай вирішують організуватись по-іншому, щоб захистити власників.

Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та корпорації – це загальні організаційні структури, які захищають активи власника та вирішують проблеми відповідальності, по суті, створюючи компанію як унікальну організацію без прямих зв'язків з фізичними особами. Це означає, що вся відповідальність лежить на самій компанії за будь-які дії в межах звичайної ділової практики. Ці структури значно ускладнюють процес стягнення з окремих власників боргів або накладення юридичної відповідальності. Ці компанії оподатковуються інакше, ніж індивідуальні підприємці та товариства, і мають багато важливих юридичних відмінностей [71].

Приватні підприємства внесли значний внесок у економічне зростання Китаю і продовжуватимуть відігравати вирішальну роль у його подальшому розвитку. Однак розуміємо, що певні фактори гальмують розвиток китайських приватних підприємств. Наприклад, більша цінність приділяється фінансам та маркетингу, а не мотивації та утриманню персоналу.

І.В. Патерило відзначає, що законодавство КНР також містить окремі закони щодо кожного з типів підприємств, у тому числі – й індивідуального. Не дивлячись на те, що це викликає обурення у підприємців, проте законодавство зарубіжних країн передбачає і таку форму індивідуального бізнесу, як індивідуальні товариства з обмеженою відповідальністю (Single SM LLC member Limited Liability companies – SM LLC). Їх відповідальність обмежується статутним фондом, капіталом або активами, причому вони мають

бути відділені від особистих активів та грошових потоків. SM LLC регулюються в різних правопорядках по-різному [44, с. 59].

Крім того, І.В. Патерило вказує на те, що у ЄС загальні норми стосовно SM LLC сполучені з правом держав-членів розповсюджувати їх також на акціонерні товариства з одним акціонером, закріплені у Дванадцятій директиві 89/667/ЄЕС. У ній передбачена можливість покладення на єдиного члена ТОВ чи акціонера необмеженої відповідальності в «особливих випадках», які визначаються національними законами [44, с. 59].

Більше проблем виникає в управлінні персоналом систем, таких як обмеженість джерел найму нового персоналу, відсутність почуття ідентичності у працівників через сімейний контроль над ресурсами, відсутність систематичного управління діяльністю та системи компенсацій, а також більша залежність від фізичних та інших зовнішніх винагород, ніж від внутрішніх факторів мотивації [72, с. 134].

В Нідерландах існують такі організаційно-правові форми приватних підприємств.

Без статусу юридичної особи, до яких відносяться:

- фізична особа-підприємець;
- компанія з необмеженою майновою відповідальністю або торгова компанія;
- професійне або публічне партнерство;
- обмежене або командитне партнерство.

Організаційно-правовими формами зі статусом юридичної особою є:

- приватне товариство з обмеженою відповідальністю;
- публічне акціонерне товариство;
- кооператив;
- асоціація.
- фонд.

Якщо засновник обирає структуру бізнесу без статусу юридичної особи, він несе персональну відповідальність за борг компанії своїм приватним капіталом та майном. Зміни у правовій структурі чи спільній діяльності, у якій бере участь приватне підприємство, матимуть фінансові та адміністративні наслідки. Про зміни слід повідомляти Голландську податкову та митну адміністрації та Нідерландську торгову палату) [70].

Будь-яка зареєстрована компанія за законом є незалежною організацією, має свої компетентні органи та активи, за допомогою яких вони розробляють власну політику та стратегію. Партнерство – це бізнес, який передбачає від двох до двадцяти членів. Існує два типи партнерства: звичайне товариство та товариство з обмеженою відповідальністю. Партнери за цим типом організації не повинні бути в хороших стосунках, найважливіше для діяльності бізнесу – це капітальні вкладення в компанію і на основі цих інвестицій набуваються певні права.

Для товариства з обмеженою відповідальністю банк або кредитори надають ліміти, відповідно до яких товариства виплачують свої збитки згідно своїх акцій, які вони інвестують. Зазвичай люди, які найбільше інвестують, заробляють найбільше, а також можуть понести більшість збитків. Перед початком бізнесу вони повинні підготувати партнерську угоду. У середині цієї угоди вони повинні перераховувати найменування та адресу підприємства, ім'я та адресу партнерів, внесок у капітал, розподіл прибутку та збитків тощо [69]. Партнерська угода має розкривати скільки доходу та податків окремо буде сплачувати кожна сторона окремо.

Найбільш наближеним до нашого розуміння приватного підприємства, на нашу думку, є торгова компанія та кооператив, також схожим є ТОВ, проте дане товариство ми б не розглядали в якості приватного.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного дослідження правового регулювання приватних підприємств, можемо зробити такі висновки:

1. Приватне підприємство створюється на підставі приватної власності, яка може належати як одній особі, так і кільком (в тому числі юридичним). Статутний капітал підприємства формується з власних внесків засновників.

Приватне підприємство має такі ознаки: може діяти на основі приватної власності фізичної або юридичної особи; має одного або кілька засновників; засновниками можуть бути громадяни, іноземці, особи без громадянства; участь засновників у роботі, або використання найманої праці.

2. Правове регулювання діяльності приватних підприємств носить фрагментарний характер. До загальних норм, які регулюють питання підприємництва на сучасному етапі розвитку законодавства, варто віднести ст. 42 Конституції України, норми якої проголошують право на зайняття підприємницькою діяльністю. Ст. 50 ЦК України фактично повторює цю ж норму, вказуючи, що це право входить до правоздатності громадян України. Порядок створення, реєстрації, припинення приватного підприємства не регламентується окремим законом, тому у цих випадках застосовуються загальні положення ЦК України та ГК України.

До спеціальних законів, які врегульовують діяльність приватного підприємства відносять також: «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про захист економічної конкуренції», «Про ціни і ціноутворення», «Про інвестиційну діяльність», «Про захист права споживачів», Податковий кодекс України тощо.

3. Правове регулювання створення та припинення діяльності приватних підприємств окремо не визначено в законодавстві, а прирівняне до загального порядку створення та припинення юридичних осіб.

Законодавством не передбачена можливість об'єднання юридичних осіб для створення приватного підприємства, як і поєднання в якості засновників фізичних та юридичних осіб. Процес створення приватного підприємства розпочинається з прийняття рішення про його створення. Розробляється та затверджується статут приватного підприємства, в якому важливо передбачити всі нюанси: від мети створення до розподілу внесків в статутному капіталі, тощо. Після розробки та затвердження вищеназваних документів йде процес реєстрації у державного реєстратора на підставі заяви. Після внесення всіх відомостей в реєстр, підприємство є зареєстрованим.

4. Процедура управління приватним підприємством має бути визначена у його статутних документах. Керівника приватного підприємства може бути найнято на підставі укладення контракту. Однак власник приватного підприємства наділений правом управління таким підприємством самостійно.

Засновники (учасники) через участь у вищому органі корпоративного підприємства мають реальну можливість визначати (обмежувати) правомочності іншого органу – виконавчого (керівника підприємства), захищаючи при цьому і свої суб'єктивні корпоративні права. Засновник унітарного підприємства за чинним законодавством не повинен входити до органу управління.

5. Правовий режим майна тісно переплітається з питаннями права власності: управлінням, користуванням, розпорядженням майном. Правовий режим майна приватного підприємства – це встановлення структури майна, порядку його набуття (отримання), використання чинним законодавством та звернення стягнення на майно за зобов'язаннями підприємства.

Майно підприємства формується за рахунок статутного капіталу (внесків засновника/ів). Підприємство, якщо інше не передбачено статутом та законодавством, має право продавати і передавати іншим підприємствам, організаціям чи установам, обмінювати та здавати в оренду, надавати безоплатно в тимчасове користування або позику належні йому будови,

інвентар, споруди, устаткування, сировину, матеріальні цінності, а також списувати їх з балансу.

6. За організаційно-правовою формою приватні підприємства за кордоном бувають приватними, партнерствами та корпораціями. В Литві приватне підприємство може набувати статусу юридичної особи. Різницею між закордонними та українськими приватними підприємствами є відповідальність власника, яка в нашій державі обмежена статутним внеском, а в деяких країнах власник несе відповідальність всім своїм майном.

На підставі проведеного дослідження можемо запропонувати такі **зміни** до законодавства України:

1. Частина 1 статті 113 ГК України пропонуємо розширити, доповнивши тлумачення «приватне підприємство» та викласти у такій редакції:

«... Приватним підприємством вважається вид організаційно-правової форми підприємства, яке створюється за рішенням засновника/засновників (фізичною/фізичними особами або юридичною особою) з внесенням в статутний капітал майнових ресурсів на праві приватної власності».

2. В Україні на сучасному етапі розвитку господарського законодавства діяльність приватних підприємств регулюється частково ЦК України, ГК України. Проте, є законопроект, який передбачає повне скасування приватних підприємств. Не дивлячись на це, ми вважаємо за необхідне розробити та прийняти окремий Закон України «Про приватні підприємства», який буде чітко регулювати питання діяльності виключно приватних підприємств, аналогічно закону України «Про господарські товариства», а саме: його поняття, ознаки, правовий статус, умови функціонування, порядок відкриття та припинення діяльності, керівний склад, вимоги до статутних документів, порядку використання майна, тощо.

3. Законодавством України не передбачена виплата дивідендів власникам приватного підприємства. Тому доцільно розробити умови, особливості та способи виплати дивідендів відповідно до розміру часток в

статутному капіталі, якщо такі є, або ж встановити мінімальний та максимальний розмір дивідендів відповідно до розміру самого підприємства та закріпити означені положення у статті 133 ГК України або ж в окремому Законі України *«Про приватні підприємства»*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України, 28 червня 1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. 141 с.
2. Рекомендації Комісії ЄС від 6 травня 2003 р. щодо класифікації мікро-, малих та середніх підприємств (SMES). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:EN:PDF> (дата звернення: 20.10.2021).
3. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003р.№ 436-IV/ Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. (дата звернення: 20.10.2021).
4. Цивільний кодекс України: станом на 1 січня. 2021 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2021. 440 с.
5. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 р. №514-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/514-17>. (дата звернення: 20.10.2021).
6. Про господарські товариства: закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>. (дата звернення: 20.10.2021).
7. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р.№ 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>. (дата звернення: 20.10.2021)
8. Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 р. № 698-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (втратив чинність). (дата звернення: 20.10.2021)
9. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>. (дата звернення: 20.10.2021)

10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 червня 2021 року, справа № 916/2813/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899?fbclid=IwAR0-vmzF8R2XBueNa38mSwkyhH5KRBSHfOzCnZGv4uqmm64co5X7xsZh4Pc>. (дата звернення: 20.10.2021)
11. Про визнання рішення позачергових загальних зборів недійсним: Постанова ВС від 06.03.2018 р. №907/167/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/72645204>. (дата звернення: 20.10.2021)
12. Постанова ВГСУ від 10.08.2016 у справі № 914/18/76. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59631510>. (дата звернення: 20.10.2021)
13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11.06.2019 у справі № 917/1338/18. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=82420793&red=100003778bc3daa8b6b8d5b52ddc00c1867c83&d=5>. (дата звернення: 20.10.2021)
14. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03.11.2020 у справі № 922/88/20. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/93217980>. (дата звернення: 20.10.2021)
15. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із створенням, реорганізацією та ліквідацією підприємств: Роз'яснення ВАСУ від 12.09.1996 № 02-5/334. (дата звернення: 20.10.2021)
16. Про надання роз'яснення: Лист Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва від 13.03.2011 №2571. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2571563-11#Text>. (дата звернення: 20.10.2021)
17. Амброзяк Н. ПП vs ТОВ: у чому різниця? Податки & бухоблік грудень. 2018. № 99. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/december/issue-99/article-41213.html>. (дата звернення: 20.10.2021).
18. Бандурка С.С. Адміністративно-правові засади діяльності приватного підприємства. *Право.ua*. 2017. № 2. С.80-85.

19. Бек Ю. Б. Правовий статус приватного підприємства / Збірник наукових праць «Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин» за заг. ред. В.В. Луця. Київ: Право України. 2013. С.168.
20. Блакита Г. В., Мельник В. В., Пурденко О. А. Економічна безпека приватних підприємств. *Економіка України / Economy of Ukraine*, 2018, 9 (682).
21. Бойко С. О. Правове становище приватних підприємств. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7392.
22. Велика О. Ю. Основні види та організаційні форми підприємств в Україні // *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Електронне наукове фахове видання. 2018. Вип. 3 (14). URL: <http://easterneurope-ebm.in.ua>. (дата звернення: 20.10.2021).
23. Вінник О. М. Господарське право: курс лекцій. Київ: Атіка, 2005. 624 с.
24. Вінник О. М. Господарське право: Навчальний посібник. 2-ге вид., змін, та доп. Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2009. 766 с.
25. Гаврилик Н. О. Переваги та недоліки приватного підприємства. Організаційно-правовий аспект. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2015/12/Conf_11.12.15/Conf_11.12.15_46.pdf. (дата звернення: 20.10.2021).
26. Гой І.В., Смелянська Т.П. Підприємництво: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 368 с.
27. Господарське право України: підручник. За ред. В. М. Гайворонського і В. П. Жушмана. Харків: Право, 2005. 384 с.
28. Господарське право: підручник. За заг. ред. Д. В. Задихайла, В. М. Пашкова. Харків: Право, 2012. 696 с.
29. Господарське право: підручник. За ред. О.П. Подцерковного. 3-тє вид., доп. і перероб. Одеса: Фенікс, 2018. 616 с.

30. Гринюк Н. А. Корпоративні підприємства: сутність та особливості. *Електронний науковий журнал «Молодий вчений»*. №3 (43). Березень. 2017 р. С. 626-629.
31. Дзера О. В. Деякі питання співвідношення сімейного та корпоративного законодавства в сфері майнових відносин подружжя. *Корпоративне право України та інших європейських країн: порівняльно-правова характеристика: зб. наук. праць за матеріалами міжнародної наук.-практ. конференції* (м. Івано-Франківськ, 26-27 вересня 2014 р.) / НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2014. С. 47.
32. Зеліско А. В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. унів-т ім. Василя Стефаника, 2016. 357 с.
33. Зеліско А. В. Унітарне приватне підприємство в якості підприємницької юридичної особи приватного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. Випуск 42. С.78-82.
34. Зеліско А.В. Компанії у порівнянні з іншими типами корпорацій та інвестиційними інструментами. *Корпоративне право України та Польщі: монографія* / Васильєва В.А., Гербет А., Ковалишин О.Р. Івано-Франківськ. 2016. С. 229-233.
35. Колосов Р. Корпоративне підприємство: поняття, ознаки та місце серед інших юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. №9. 2017. С.72-76.
36. Колот В. М., Щербина О. В. Підприємництво: Навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2003. 160 с.
37. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.

38. Кравчук В. В. Соціально-правова природа юридичної особи /Дис. канд. юрид. наук. Львів, 2000. 186 с.
39. Кривицький О., Джуманова Д. Правовий статус приватного підприємства. URL: <https://pl.uu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F-10-%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D1%8F-2019.pdf#page=183>.
(дата звернення: 20.10.2021).
40. Лук'яненко В.О. Проблеми визначення організаційних форм підприємств. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/8474/1/%D0%A0%D0%9E%D0%9B%D0%AC%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%9E%D0%A5%D0%9E%D0%A0%D0%9E%D0%9D%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%20%D0%A7%201_p422-423.pdf. (дата звернення: 20.10.2021).
41. Любімова С. Ю. Поняття та структура адміністративно-правового статусу приватних підприємств. *Вісник ХНУВС*. 2012. № 2 (57). С.246-254.
42. Настечко В.С. Правове становище приватних підприємств. URL: <http://conference.nau.edu.ua/index.php/SUO/MNYF/paper/viewFile/4736/3853>.
(дата звернення: 20.10.2021).
43. Пальчук П.М. Порівняльно-правова характеристика правового статусу приватних підприємств і товариств з обмеженою відповідальністю / *Виклики глобалізації XXI ст. та стратегія соціально-економічного відродження України: матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 24 травня 2016 р.)* / відп. ред. А.А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. у-т, 2016. С.134-136.
44. Патерило І. В. До питання щодо розуміння та правового статусу приватного підприємства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Спецвипуск, 2019. С.57-60.

45. Поняття, ознаки та класифікація приватних підприємств. URL: https://sci.house/pravo-ukrainyi-agrarnoe-scibook/21_ponyattya-oznaki-klasifikatsiya-privatnih.html. (дата звернення: 20.10.2021).
46. Попський А. Організаційно-правове регулювання діяльності малих та середніх підприємств. *Збірник наукових праць. «Ефективність державного управління»*. 2015. Вип. 45. С.220-227.
47. Проект Закону про внесення змін до Господарського кодексу України (щодо узгодження з положеннями Цивільного кодексу України та деяких інших законодавчих актів) від 29.09.2020 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=70074. (дата звернення: 20.10.2021).
48. Прокоф'єва М.Ю. Правовий статус підприємства як суб'єкта господарювання // *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції до Дня науки «Молодіжний науковий юридичний форум»*. 2019. С. 225–227.
49. Пронська Г.В. Вибране. Київ: Освіта України, 2013. 696 с.
50. Руслан Стефанчук розповів про основні напрями оновлення Цивільного кодексу України. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/204249.html>. (дата звернення: 20.10.2021).
51. Сикал М.М., Костюков Н.Г. Щодо визначення поняття «підприємство». URL: <http://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2018/06/II-zaochna-naukovo-praktichna-konferentsiya-Kriminal-no-vikonavcha-sistema-Ukrayini-ta-yiyi-rol-v-rozbudovi-pravovoyi-i-sotsial-noyi-derzhavi-SHernigiv-20-kvitnya-2018.pdf#page=330>. (дата звернення: 20.10.2021).
52. Соколова І.О. Правовий режим як категорія правової науки: монографія. Харків: Право, 2014. 152 с.
53. Соловійова Л.В. Про правовий режим майна підприємств. *Проблеми правового регулювання господарської діяльності*. №1. 2009.С.85-90.

54. Спасибо-Фатєєва І.В. Науково-правовий висновок щодо можливого порядку відчуження та отримання в спадщину приватного підприємства (майна ПП) або можливого порядку заміни засновника приватного підприємства. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-bd-d0-b0-d1-83-d0-ba-d0-be-d0-b2-d0-be-d0-bf-d1-80-d0-b0-d0-b2-d0-be-d0-b2-d0-b8-d0-b9-d0-b2-d0-b8-d1-81-d0-bd-d0-be-d0-b2-d0-be-d0-ba-d1-89-d0-be-d0-b4-d0-be-d0-bc-d0-be-d0-b6-d0-bb-d0-b8/>.(дата звернення: 20.10.2021).

55. Сурженко О.А. Майнові права засновника приватного підприємства. Теорія і практика правознавства. 2019. Вип. 2 (16). С. 1-11.

56. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень. Укл. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. Київ: Довіра, 2006. 789 с.

57. Тилик Т.М., Пурій О.А. Особливості правового статусу підприємств в господарському праві України. *DICTUM FACTUM*. № 3(5).2019. С.44-50.

58. Токунова А.В. Правовий режим факторингу: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2012. 19 с.

59. Усманов Ю. Приватні підприємства: які переваги і недоліки та як зареєструвати. URL:<https://www.pravoconsult.com.ua/perevagi-ta-nedoliki-privatnogo-pidpriyemstva-yak-jogo-zareyestruvati/>.(дата звернення: 20.10.2021).

60. Філюшина А.С. Актуальні проблеми створення та управління приватним підприємством. 2017. URL: <https://goo.su/6YK>. (дата звернення: 20.10.2021).

61. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Витоки. Одеса: Фенікс, 2018. Т. I. 556 с.

62. Шкірко О.І. Сутність та поняття підприємництва в Україні/ Проблеми системного підходу в економіці. 2017. Випуск №6 (62). С.48-52.

63. Штирхунова А.Д., Давидова Н.В. Приватні підприємства та їх правове становище. *Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару* (ДДУВС, 29.11.2019). URL:

<http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4779/1/70.pdf>. (дата звернення: 20.10.2021).

64. Щербина В. С. Поняття та зміст правового режиму майна суб'єктів господарювання. Юридична Україна. 2007. № 1. С. 70-80.

65. Щокін Р.Г. Правове регулювання інтелектуальної власності у господарській системі розвитку України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2014. 19 с.

66. Юркевич Ю. М., Андрусів У. Б., Верба - Сидор О. Б. Правові засади створення, діяльності та припинення юридичних осіб в Україні: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 412 с.

67. Юркевич Ю.М. Припинення юридичних осіб з правонаступництвом: монографія. Хмельницький: Цюпак, 2010. С. 179.

68. Янкова О.С. Правове регулювання статутного фонду комерційних організацій: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2000. 20 с.

69. Almir Muaremi. The Legal Forms of Private Enterprises. URL: <https://thekeyinternational.com/the-legal-forms-of-private-enterprises>. (дата звернення: 20.10.2021).

70. Business structures in the Netherlands: overview. URL: <https://business.gov.nl/starting-your-business/choosing-a-business-structure/business-structures-in-the-netherlands-overview>. (дата звернення: 20.10.2021).

71. What Are the Major Types of Businesses in the Private Sector? URL: <https://www.investopedia.com/ask/answers/040615/what-are-major-types-business-privatesector-and-how-do-they-differ-one-another.asp>. (дата звернення: 20.10.2021).

72. Xiaoya Liang, Xiongwen Lu, Lihua Wang. Outward internationalization of private enterprises in China: The effect of competitive advantages and disadvantages compared to home market rivals. Journal of World Business. 2012. Volume 47, Issue 1, January. P. 134-144. URL: https://www.researchgate.net/publication/232409742_Outward_internationalizatio

n_of_private_enterprises_in_China_The_effect_of_competitive_advantages_and_disadvantages_compared_to_home_market_rivals(дата звернення: 20.10.2021).